

Nola eman Estatuaren biktimei justiziari ukatutako eskubidea

Estatuaren biktimen eskubideen aldeko borrokak eskatzen du nazioartean ezarritako kategorietatik igarotzea: egia, erreparazioa, justizia eta berriro ez gertatzeko bermeak.

Gaur egungo testuinguruan irizpide horietako lehena gainditu dugu: egia ezagutzen dugu eta Estatuaren biktimak aitortzen ditugu. Gaur egun inork ez du zalantzan jartzen beren errelatoa. Badira erreparazioan aurrera egiten duten lege administratiboak, biktimei oraindik gehiago zehazteke dauden eskubide batzuk ematen hasiak. Baina justiziaren esparruan ez dugu aurrera egin, giza eskubideen urraketa oso larriko nazioarteko beste testuinguru batzuetan ez bezala.

Hori are esplizituagoa da biktima horiei errespetua ematen zaien ekitaldi instituzionaletan, "memoria, egia, erreparazioa" epigrafea erabiliz. Justizia haien esku dagoen eskubide gisa desagertzen da, eta, ondorioz, birbiktimizatzen ditu.

Biktima guztiek eskubide-berdintasuna izan behar dutela dioten adostasuna badago, ez da onargarria justiziaren eremuan biktima batzuek besteen aldean duten baremo bikoitza. Ez kategoria etereo edo filosofiko gisa, baizik eta sistema gisa, Estatuaren erakunde gisa, eta, beraz, guztiak berdin babestu beharko lituzkeena.

Lan asko egin ondoren, bide instituzionalak zehaztu ditugu, irizpen administratiboekin, torturatuak, exekutatuak, desagertuak daudela... torturatzailerak, exekutatzaileak, estali zituztenak non dauden ikertzea falta da. Delitugileak bilatzea falta da, kasu askotan ezagunak baitira (eta, gainera, beraiek ere aitortu dute).

Horretarako bide bakarra bide penala da. Nola da posible biktima horiek aitortzeko espediente administratiboak egitea eta estamentu judiziala, fiskaltza, aipatutzat ez jotzea, inongo instantzia judizialek ez ikertzea hori guztia egia ote den? Zein mailalara iristen da sistema osoaren perbertsioa? Hori ebaztea da, hain zuzen ere, GEBehatokia mugiarazten duen arrazoiak, José Barrionuevoren bezalako kereila penalak aurkeztuz. Bide batez, Estatuko biktimek gogo biziz hartu duten kereila bat, gizatasuna duen edozein pertsonak egoki ikusi beharko lukeena.

Nazioarteko beste adibide batzuek prozesu judizial arrakastatsuei buruz hitz egiten badigute, hemen ez da posible azken puntuko legezko armamentuaren konbinazio batengatik (amnestiaren legea), bigarrenik, estalketa eta zigorgabetasun ofizialaren praktikagatik, eta hirugarrenik, ikertzeari uko egiten dion epailetza batengatik.

Hala ere, Memoria Demokratikoari buruzko Espainiako Legeak lege-bide herabe bat ezartzen du: "Espainiako Estatuko lege guztiak, Amnistiari buruzko urriaren 15eko 46/1977 Legea barne, nazioarteko zuzenbide konbentzionalaren eta ohiturazkoaren arabera interpretatu eta aplikatuko dira, eta, bereziki, Nazioarteko Zuzenbide Humanitarioaren arabera, zeinaren arabera, gerrako, gizateriaren aurkako, genozidioko eta torturako krimenak preskribaezinak eta ez amnistiagarriak baitira".

Estamentu judiziala interpelatu nahi dugu, legezko bide horrek funtzionatzen duela frogatzeko edo bere mugetara iristeko, eta behin eta berriz praktikatzeko autobetetako profezia: "Espainiako estatuak zigorgabetasuna eskaintzen die bere biktimarioei".

Eta estamentu judiziala interpelatzeko, gizateriaren aurkako delituen kategoriara jotzen dugu ezinbestean. Fabian Salvioliren azken bisitak argi eta garbi utzi digu ideia bat: delitu guztiak larriak dira, barne zuzenbidearen ikuspegitik eta haien eragin sozialean. Estatuak diktadura batean egindako eta ustezko demokrazian mantendutako gizateriaren aurkako delituek nazioarteko komunitate osoa izutzen dute.

Biktimek (edozein zeinutakoak) egilearekiko nolabaiteko onginahia (edo ez) adierazi ahal izango dute, exigentzia punitibistaren parametroetan kokatuz, edo, aitzitik, elkarbizitza demokratikoa bultzatuko duen jarrera anti punitibista goresgarrian. Egin ezin dutena da justiziarako duten eskubideari uko egin, gertaerak auzitegi independente batek ikertu ditzan eta, hala badagokio, epaiketa egin eta kondena-epaia eman dadin.

Ez al da beharrezkoa behin eta berriz frogatzea apoteosikoa dela nazioarteko komunitateko estatu kide batek zigorrik gabe eta modu planifikatuan giza eskubideen urraketa egitearen larritasuna?

Horri guztiari erantzun nahi dio GEBehatokiaren “fiskaltza soziala”ren misioak.

Azkenik, Espainiako auzitegien bidean aurrera egitea, beren eremuan haien kontraesanak bilatzea eta barne bide hori agortzea beharrezko baldintzak dira nazioarteko erakundeetara iristeko.

GEBehatokiaren aurreko fasean, lan hori zatitu egiten zen, salaketa TATaren edo abokatu partikularren bidez eginez, ondoren beste abokatu batzuek, GEEAren kasuan, edo GEBehatokiak Nazio Batuen aurrean, kexa indibidualak eraman zitzen.

Orain, jarduera horiek guztiak GEBehatokitik eraman nahi ditugu. Salaketak/kereilak aurkeztea barne bidean, nazioarteko bidera sartzeko. Baina, gainera, delituak egin ziren unetik urrun dagoenez, eta, beraz, delituak preskribatu direnez (barneko delitu komun gisa tratatzen direlako), nazioarteko delitu gisa eratu behar ditugu (hau da, gizateriaren aurkako delitu gisa), preskribaezintasunaren hesia kendu eta beren bidea egin dezaten eskatzeko. Horretarako berpizten da GEBehatokia. Hori da egiten ari garena.

Memoriaren eraikuntzan beharrezkoa da bide horiek behin eta berriz ibili eta berribiltzea. Ezin dugu ekimena gelditu bizi izan dugun inpunitatearekin amaitu nahi badugu eta benetako erantzukizunak ebatzi nahi baditugu. Estatuaren biktimen diskriminazioa gainditzan duten agertoki berriak aurkitu behar ditugu.

Gai izan behar dugu Nazioarteko Zuzenbidetik estatu sakon antidemokratiko bati aurre egiteko, bere etsaiei arma guztiekin aurre egin ziena eta bere agenteak babestu zituena (baita eskura zituen arma guztiekin ere).

Biktimen eskubidea da. Haien lanak eta irmotasunak beren eskubide guztiak –justiziakoa barne– arrakastaz aldarrikatu ahal izateko aldeko indar korrelazioa duen testuinguru batera ekarri gaituzte. Bunker judizialak hemen galarazten badigu, nazioartean egingo dugu.

Iratxe Urizar eta Agus Hernan
GEBehatokia. Giza Eskubideen Behatokia